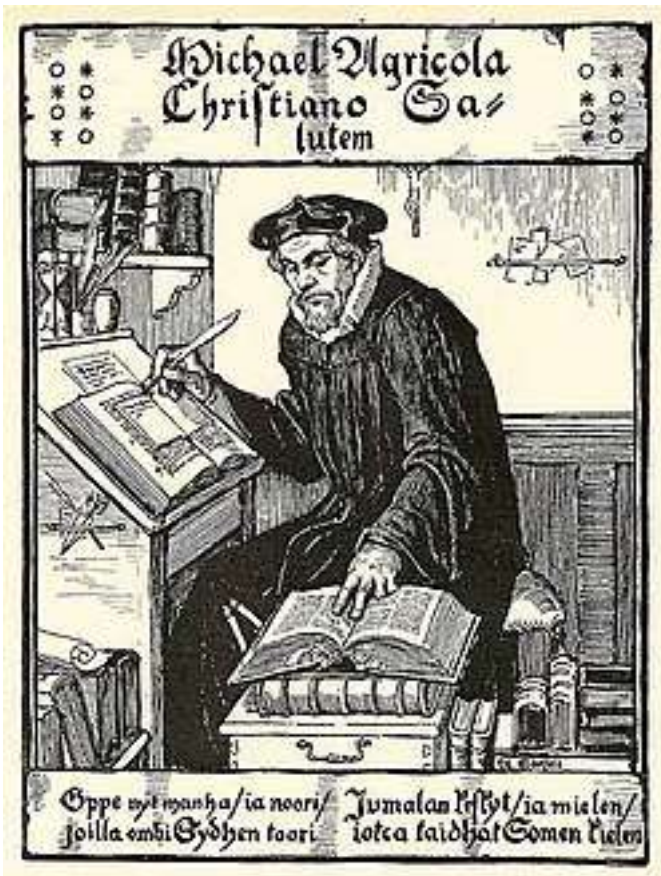

MIKAEL AGRICOLAN PÄIVÄ 2024

Sisällön on koostanut Marketta Harju-Autti huhtikuussa 2024.

Kuva: Albert Edelfeltin tekemä piirros vuodelta 1901 perustuu Alfred Durerin 1526 tekemään Erasmus Rotterdamiasta kuvaavaan kuparipiirrokseen.

TAUSTAA

Katolinen aika

*Raamatun eli kristinuskon keskeisen kirjan historia on seuraava: Vanhan testamentin pääkieli on heprea, jonkin verran myös aramea. Kirjoitukset ovat syntyneet noin vuosina 1400–160 eKr. Uuden testamentin kieli on koineekreikka eli klassinen kreikka. Sen kirjoitukset ovat syntyneet noin vuosina 50–120 jKr. Vanhan testamentin kreikankielinen käännös Septuaginta on varhaisin Raamatun käännös, noin 200–150 eKr.

– Latinankielinen Vulgata on molempien Raamatun kirjojen latinankielinen käännös 400-luvulta. Erasmus Rotterdamilaisen kreikankielinen ja latinankielinen Uusi testamentti ilmestyivät 1516. – Tähän mennessä Raamattu on ilmestynyt noin 560 kielellä.

*Suomen alue oli tullut roomalaiskatolisen kirkon vaikutuspiiriin 1100-luvulta lähtien ristiretkien myötä.

*Suomea varten julkaistiin 1488 latinankielinen messukirja *Missale Aboense*. Suomen kirjallisuuden alku lasketaan tästä, vaikka teos ei ollut suomenkielinen.

https://fi.wikipedia.org/wiki/Missale_Aboense

Tähän julkaisuun liittyy myös Kangasalan missalen suomenkielinen messu, 10-sivuinen, käsinkirjoitettu teksti.

* Suomen kielen käytöstä annettiin määräyksiä Söderköpingin kirkolliskokouksessa 1441: kaikissa kirkoissa oli luettava Pater Noster, Ave Maria ja synnintunnustus kansankielellä. Kaikilla oli oltava nämä tekstit muistiinkirjoitettuina. Yhtään tällaista tekstiä ei ole säilynyt.

Reformaatio

*Saksassa alkoi kirkon reformaatio 1517 Martti Lutherin teesien pohjalta. Yhtenä keskeisenä periaatteena oli antaa Raamattu kansalle sen omalla kielellä.

*Kirjapainotaidon kehittyminen 1400-luvulta lähtien toi julkaisuille uusia mahdollisuuksia.

*Martti Lutherin saksankielinen *Uuden Testamentin* käännös valmistui 1522 ja *Vanhan testamentin* 1543.

*Reformaation periaatteet saapuivat myös Ruotsiin. Olaus Petrin ja Laurentius Andrean *Uusi testamentti* ilmestyi ruotsiksi 1526 ja *Vanha testamentti* 1541.

*Ruotsinkielisiä jumalanpalveluksia toimitettiin vuodesta 1537 alkaen, myös suomenkielisiä Tukholman suomalaisseurakunnissa ja myöhemmin myös Suomessa.

*Suomen viimeiseksi katolisen ajan piispaksi nimitettiin 1529 Martti Skytte. Hän suhtautui reformaatioon myönteisesti ja lähetti nuoria miehiä opiskelemaan Saksaan. Yksi heistä oli Mikael Agricola.

Mikael Agricolan elämänvaiheet

Mikael Olavinpoika

1. Syntymäaika noin 1510

Syntymäpaikka Pernajan Torsbyn kylä Itä-Uudellamaalla, kaakkois-hämäläisten murteiden alueella

Äidinkieli? Mahdollisesti ruotsi tai kaksikielinen.

2. Kouluvuodet Viipurissa 1520-luvun alusta alkaen

**Agricola*-nimi käyttöön, merkitys maanviljelijä

*Reformaation opit tutuksi, kirjallisuuteen tutustumista

3. Turun vuodet 1528 –1536

*Piispan sihteeri ja kansleri, pappisvihkimys 1531

4. Wittenbergin vuodet 1536–1539

Opiskelu maisteriksi Martti Lutherin ja Philip Melanchtonin johdolla

*Käännöstöitä

*Raha-anomuksia kuningas Kustaa Vaasalle

3. Paluu Turkuun 1539

Koulumestari 1539–1544

Turun piispa 1546-1557

Avioliitto Birgitta Olavintyttären kanssa 1550, Cristianin syntymä 1551

Julkaisut (ks. erikseen)

4. Rauhanneuvottelumatka 1556–1557 Venäjälle Novgorodiin ja Moskovaan
Taustana rajakiistat Ruotsin (Kustaa Vaasa) ja Venäjän (Iivana Julma) välillä

5. Kuolema paluumatkalla 9.4.1557

Länsikannas, Uusikirkko, Kyrönniemen kylä

Hautaus Viipurin tuomiokirkkoon
Hautapaikka ei ole tiedossa.

*Oskari Jauhiaisen tekemä pronssiveistos Turun tuomiokirkon edustalla paljastettiin 1952.

*Agricola kahdessa minuutissa

<https://www.facebook.com/watch/?v=481630982972909>

*Yle Areenassa on vuodelta 2007 kolmiosainen kuvaus Agricolan jalanjäljillä.

Mikael Agricolan tuotanto

Aloittaa vanhan kirjasuomen kauden, joka kestää noin vuoteen 1810.

1. **ABC-kiria**, 1543, 1551 ja 1559 (kolme painosta)
Tarkoitettu papeille, ei kaikelle kansalle.

Kokonaisena säilynyttä kappaletta ei ole yhtään.

2. **Rucouskiria**, 1544
Alussa kalenterisosa
3. **Se Wsi Testamenti**, 1548
Painos noin 500 kappaletta, säilynyt noin 80 kappaletta
4. **Käsikiria**, 1549
Messu, 1549
Se meiden Herran Jesusen Christusen Pina 1549
5. **Davidin Psaltari**, 1551
Weisut ja Ennustoxet Mosesen Laista, 1551
6. **Ne profetat Haggai, Sakaria ja Malakia** 1552

Kaikki teokset painettiin Tukholmassa Amund Lauritsanpojan kirjapainossa.

Yhteensä noin 2400 tekstisivua: kaksi viidesosaa koko Raamatusta, Uusi testamentti kokonaan ja Vanhasta testamentista yksi neljäsosa.

Yhteensä noin 8000 sanaa, joista noin 60 % on edelleen käytössä.

- *Oikeinkirjoituksen eli ortografian malleina olivat latina, saksa ja ruotsi. Ne eivät kuitenkaan antaneet mallia suomen kielen kaikille erityispiirteille.
- *Esimerkkinä äänteiden keston merkitseminen:

puhen, nykyisin *puheen*, *cutzutan* nykyisin *kutsutaan*.

- *Suomen puhutussa kielessä oli äänneitä, joita nykyisin ei enää ole: Nykykielen *d*:n paikalla oli hankausääne (spirantti), jota merkittiin joko *d*:llä tai *dh*:lla, esim. *teiden* ja *muidhen* ja nykykielen *ts*:n paikalla myös hankausääne (spirantti) oli spirantti, esim. *cutzutan*, nykyisin *itze*, nykyisin *itse*.

Abckiria.

Mikael Agricola
Christiano sa
lutem.

Oppe nyt wanha /ia noori /
joilla ombi Sydhen toori.
Jumalan keskyt /ia mielen/
jotca taidat Somen kielen/.

Laki/ se Sielun hirmutta/
 mutt Christus sen tas lodhutta/
 Lue sijs hyvä Lapsi teste/
 Alku oppi ilman este.

Nijte muista Elemes aina/
 nin Jesus Sinun Armons laina

Rukouskirjan kalenteriosasta, 1544

Maius

Coko loondo nyt wirkopi.

Meri maa ja taiua ihastupi.

Iloitkan sijs wanha ia nuori.

Linnut laulauat, ia maa on toore

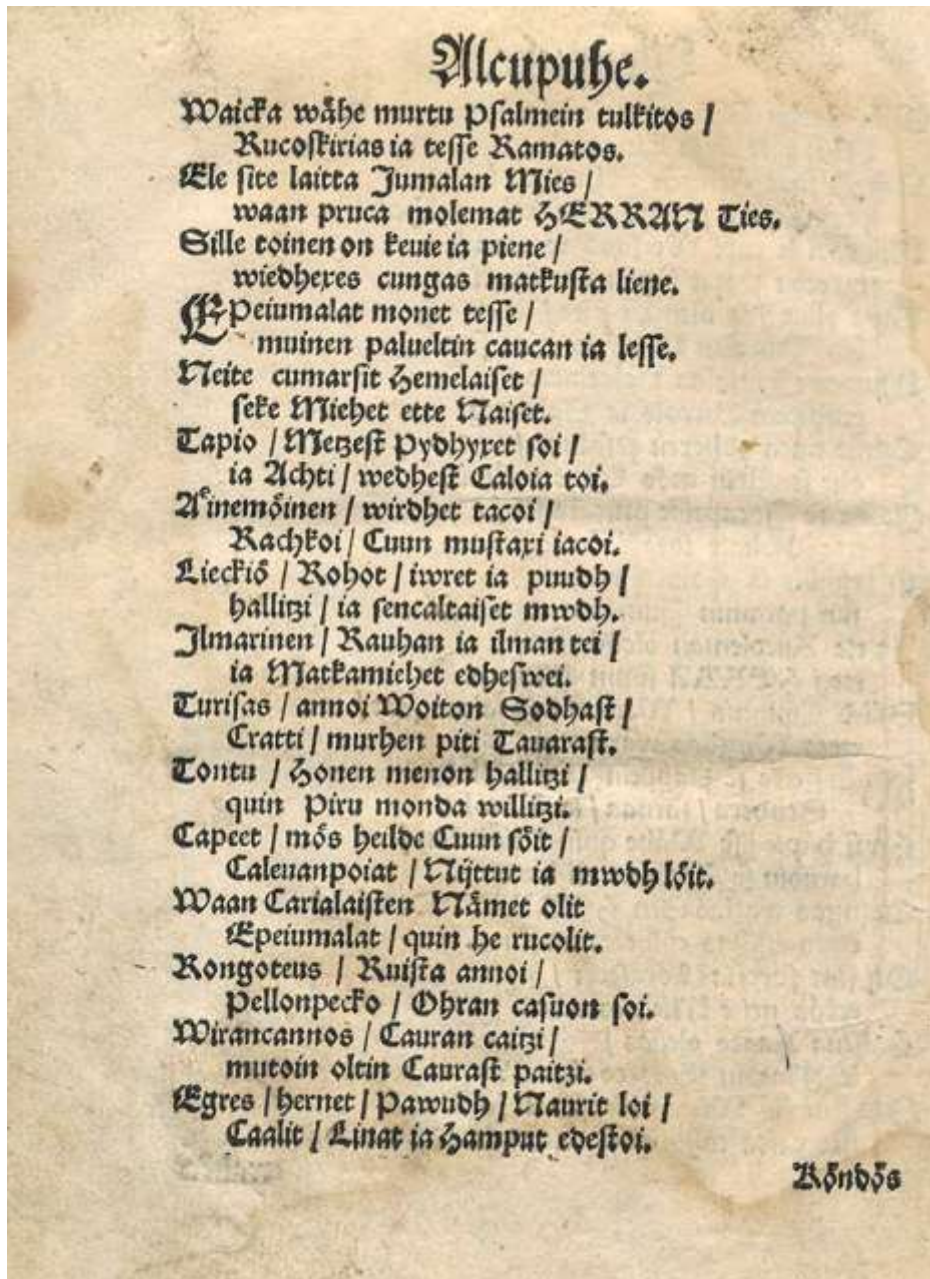
Kylve, ia äle yrtit säästä.

äle kedhest ia kesiwardhest werda pääste.

Uuden testamentin esipuheesta 1548:

Nyt wimein, waicka näissä Canssoisa ouat moninaiset Kielet eli puhen tauat, niin että cuki näistä makunnist, iotakin murta toisen Maankieliste, quitenkin ette teme koko Hijppakunda Somen maxi cutzutan, ioca ombi ninquin muidhen Äitei. Sille ette hen ensin tuli Christituxi, ia tesse Turussa ombi Makunnan Eme kircko ia Pijspan Stoli ja istuin. Sen teden ombi tesse P. Wdhen testamentin kirioisa Suomenkieli enimiten prucattu. Ja mös hädhen tähden, coska tarve on anonut ouat mös muidhen kielet, puhet ia sanat tehen sisäleotedut.*

**= Varsinais-Suomi*

Alcupuhe Psaltarin pääle 1551

Mikael Agricola kertoo muinaisista jumalista:

*Epeumalt monet tesse /
muinen palueltin caucan ia lesse.
Neite cumarsit hemelaiset /
seke miehet ette naiset.
Tapio /Metzest pydhyxet toi /
ia Ahti wedhest caloia toi.
Aimemoinen wirdhet tacoi.
Rachkoi /cuun mustaxi iacoi.
Lieckio / Rohot / iwret ia mwth.*

Kirjallisuutta

Heininen, Simo 2007: Mikael Agricola. Elämä ja teokset. Edita.

Kaivola, Terttu 1988: Messukirjasta meteli. Suomalaisen kirjan viisi vuosisataa.

– Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 478.

Mikael Agricola, Turku ja Suomi 2023: – Kaisa Häkkinen (toim.) ja Katja Toropainen. – Mikael Agricola -seura.

Rapola, Martti 1962: Agricolan apajalla. – Tietolipas 28. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

_____ 1965: Suomen kirjakielen historia pääpiirteittäin. – Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 197.

_____ 1969: Vanha kirjasuomi. – Tietolipas 1. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

_____ 1988: Vanhan kirjasuomen lukemisto. – SKS:n toimituksia 262.